

TÓTHÁRPÁD FERENC

Adalékok a kőszegi kaszinóélet történetéhez

„Nem halt az meg, ki honosinak
emlékezetében él.”
(Széchenyi István)

A Kőszegi (Polgári) Kaszinó „legújabb kori” alapításának 25. évfordulóját 2024-ben ünnepelte.¹ Az alábbi néhány adalékkal a kevéssel több mint 190 éve alapított elődök emléke előtt is tisztelgünk.

„Hol volt, hol nem” – kezdetnénk a különleges „mesét”, hiszen sok-sok év telt el azóta, hogy 1832 végén tizenhat kőszegi polgár felvetette, hogy követni kellene Széchenyi gróf példáját. Az 1833 januárjában megalakult csoportosulás átalakulások és újrakezdekések eredményeként forrta ki magát Polgári Kaszinóvá, hiszen az ezredfordulóra megint akadtak olyan kőszegiek, akiknek az volt a céljuk, hogy a legendákká vált elődök nyomdokaiba lépjenek.

Az országgyűlés kerületi táblájának 1825. november 3-i ülésén Széchenyi, a fiatal huszártiszt, lelkes beszédet mondott a magyar nyelv ügyében. Jól látta, hogy a társadalmi osztályok egymástól elszigetelten éltek napjaikat. Felismerte a klubélet jelentőségét is. Tudta, hogy Anglia fejlettsége, műveltsége nagymértékben a tenni akaró és jól működő egyesületeknek köszönhető. Az általa megálmodott új magyar egyesületi forma – az angliai tapasztalatai alapján – a klubok mintájára kezdte meg működését, és a kaszinó nevet kapta. Igyekezete eredményeként 1827. június 10-én,² az akkori Dorottya utcai

Vogel-házban a kaszinó megkezdte első tanácskozását.

Pest-Buda híres közössége egy választmányi ülésen, 1830. február 7-én vette fel a Nemzeti Casinó nevet. (Ezt megelőzően Pesti Casinóként működött.) A közösség iránt kinyilvánított felelősségvállalásra utal, hogy az 1835. január 25-i közgyűlésükön leírták azt a nyilatkozatot, amelyben kötelezték magukat, hogy a végrendeletükben megemlékeznek a kaszinóról azáltal is, hogy a tagok halála estén „emlékjelet fognak hagyni”. Széchenyi már 1833. április hó 27-én kelt végrendeletében rögzítette, hogy: egy aranyserleget hagyományoz a kaszinóra.³ A serlegre vésette: „Nem halt az meg, ki honosinak emlékezetében él.”

A Kőszegi Polgári Kaszinó (KPK) „újkori” története 1999-ben kezdődött. A Dénes Andor elnök nevével fémjelzett egyesület életét, aminek irányítását a vezetőséggel karöltve később dr. Küttel István, majd Németh János, őt követően pedig Csiki István vett át, napjainkig nyomon követhetjük. Nemes vállalkásuk nagy feladatot, felelősséget ró minden kaszinótagra, aki méltó akar lenni elődeihez, a kialakult hagyományokhoz, ahhoz az értékrendhez, amit a felvállalt lokálpatriotizmus képvisel.

Az 1800-as évek első harmadában – ugyanúgy, mint a rendszerváltás után – kitárult a világ azáltal, hogy több alkalom adódott a haladó gondolatok cseréjére, és kitárult a világ a szó szoros értelmében is. Szaporodtak a fejlettebb országok felé irányuló,

1 A hivatalos megalakulás 1999. május 14-én volt.

2 Kovalcsik József *A kultúra csarnokai* című munkájának 48. oldalán (Bp., 1987. továbbiakban: Kovalcsik, 1987.) a június 14-i dátumot jelöli meg. Vö. Ilk Mihály: *A Nemzeti Casinó százéves története. 1827–1926. Bp., 1927. (továbbiakban: Ilk, 1927.)* 5. p.

A meghívók június 10-ére szóltak. Ebben az időben a Nemzeti Casino – 1830-ig Pesti Kaszinó – 175 fővel végezte munkáját.

3 Ilk, 1927. 38–39. p.

tapasztalatszerző utazások, talán ezért: a kor népszerű irodalmi műfaja az útirajz lett.⁴

Az új formák új lehetőségeket kínáltak. Az irodalmi alkotásokon kívül a kibontakozó egyesületek tagjai olvashatták például a *Hébet*, az *Aspasiát*; a *Tudományos Gyűjteményt*, a *Felsőmagyarországi Minervát*, az *Élet és Literaturát* vagy a *Mosariont*. Hamarosan kialakult a kaszinók és az olvasótársaságok országos hálózata. Tevékenységük politikai és művelődési hatásukat tekintve jelentős volt. Ezt támasztja alá egy korábbi, 1794-es feljelentés is,⁵ ami beszámol egy körről, amelynek tagjai – a kőszegi kerületi tábla ülnökei, a városbíró, egy patikus, egy nyugalmazott százados, egy ügyvéd és a helyi kegyesrendi gimnázium igazgatója – vasárnaponként titkos összejöveteleket tartottak. A jelenlévők rendszeresen „szabadszellemű” cikkek felolvasásával töltötték idejüket. A feljelentés, amelyből mindezt megtudhatjuk, azt bizonyítja, hogy a legkorábbi olvasótársaságok közé sorolható az említett kőszegi csoport, amelynek legismertebb tagjai: Sigray Jakab, Zarka Mihály és Pillér Caelestin volt.

A reformkori Vas vármegye egyetlen szabad királyi városa Kőszeg volt.⁶ Az 1830-as évek közepén 5757, 1848-ban pedig már 7145 lelket számlált.⁷ Azt gondolhatnánk,

hogy a gazdasági, kereskedelmi élet jelentősége, nagyságrendje – ami feltehetően minden település társasági életét is befolyásolja – ennek megfelelően alakult. Azonban egy Tilcsik György által 1982-ben feltárt dokumentum módosítja korábbi elképzeléseinket. A több mint hétezer lélekszámú Kőszeg lemaradása a 4893 lakosú Szombathelyhez képest már 1847-ben jelentős volt. Amíg a kőszegi piacon például 150 ezer pozsonyi mérő gabona és 14-15 ezer akó bor, 10 ezer mázsa gyapjú, addig a szombathelyi piacon 50 ezer mérő gabona, 90 ezer akó bor, 16 ezer mázsa gyapjú fogyott. A kereskedelem közvetett módon természetesen kedvezett az egyesületalapítási törekvéseknek is. Az említett okok ellenére, vagy éppen azok hatására ugyanúgy, mint az ország más településein – például Oroszán (1835), Gyarmaton (1833), Losoncon (1834), Szakolcán (1830), Pápán (1834), Sátoraljaújhelyen (1831)⁸ – az 1830-as évek elején Kőszegen (1833) is megalakult a társas élet haladó formája, amely azonban csak az 1840-es évektől teljesedett ki.

Az 1832-es országgyűlés után a polgári nyilvánosság újabb fórumai jelentek meg. A királyi titkos rendőrség 1833-ban az ország 29 kaszinójáról és olvasóegyesületéről tudott.⁹ A kulturális egyesületek mellett egyre nagyobb teret nyertek a gazdasági érdekeltségek. Az érdekek, valamint a közösséghez tartozás vágya és lehetősége új egyesületeket hozott létre. Olyanokat, mint

4 1844-ben a Nemzeti Kaszinó könyvtára, Tóth Lőrinc is közzétette *Uti tárcáját*.

5 Benda Kálmán: A magyar jakobinusok iratai. A magyar jakobinusok elleni felségvétség és hűtlenségi per iratai 1794–1795. 2. köt., Bp., 1952. 129. p.

6 Arról, hogy mikor kapta Kőszeg a szabad királyi városi rangot, két álláspont is ismert. Lásd Bakay Kornél: Az Anjou kori Kőszeg. In: uő. A középkori Kőszeg. Kőszeg, 2001. 159–168. p. Bariska István: A szabad királyi várossá válás ára. In: Bariska István – Söptei Imre (szerk.): Kőszeg 2000. Kőszeg, 2000. (továbbiakban: Bariska–Söptei, 2000.) 59–110. p. Lásd még Söptei Imre: 1328–1648–1848. In: Tóthárpád Ferenc (szerk.): TÉMA II. Kőszeg, 1998. 19–21. p.

7 Tilcsik György: Adatok Kőszeg polgárságának összetételéhez (1781–1848). In: Bariska–Söptei, 2000. 113. p.

8 Pór Edit (szerk.): A magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. Vidéki egyletek és körök. III. Bp., 1988. 13–1350. p.

9 Goda Éva: A Debreceni Casino megalakulása és tevékenysége 1833 és 1849 között. = Debreceni Szemle, 2001. 3. sz. 409. p. Lásd még Hajdu Bihari Napló, 2001. november 2. Mérey Sándor tartományi főbiztos a magyar kancellárnak küldött jelentése szerint Magyarországon 1833-ban 24 helységben működött kaszinó vagy olvasóegylet. Közöttük említi a kőszegit is. Az öt erdélyi kaszinót külön sorolja fel.

a Zeneegylet (*Musikverein*, 1840); a Kőszén-fejtő Rt. (*Steinkohlenaktiengemeinschaft*, 1843); a Takarékpénztár (*Sparkassa*, 1844); a Posztó- és Gyapjúsövetgyár Egyesület (1845) vagy a Majolikagyár (1846).¹⁰ A statisztikai kimutatások szerint Magyarországon 1832-ben több mint 14 ezer egyesületet tartottak számon.¹¹ A társasági élet a nyilvánosság gyökeres változásának hatására kiszélesedett. Bálok, színházi előadások nyújtottak alkalmat a kellemes időtöltéshez és az eszmecserékhez. Mindezek hozzájárultak a közvetlen részvétel erősödéséhez. Egy-egy társaság a maga tagságával befolyásolhatta a helyi döntéseket, már csak azért is, mert tagjaik között a közélet jelentős személyiségei is jelen voltak. A kőszegi névsorokban gyakran olvasható például a Chernel és a Festetics név.

A legkorábbi kőszegi olvasóegyesület megalakításának ötlete az 1832-es országgyűlés éveire datálható. 1918-ban nyolcvanhat év távlatából „polgári kör” – így, idézőjelben – alapításáról számol be visszaemlékezésében egy helyi újságíró,¹² amely eseményen jelen voltak: Ertl János, Gyurász Ádám, Graff Károly, Horváth Dávid, Hrabovszky János, Mecsery (Mecséry?) Dániel, Nagy Károly, Schlamadinger András, Vidos Lajos ügyvédek; Kikaker Imre, Pados György, Pados János gyógyszerész; Gaal János táblabíró, Russ József őrnagy, Kristiany Pius és Schmidt Szörény professzorok. A cikk fontos információja, hogy 1832. december 1-jén az egybegyűlteken tizenhatan csak „elhatározták”, hogy 12 pengőforint értékű részvények jegyzésével olvasóegyesületet alapítanak. Ezzel a megállapítással el is ér-

keztünk az első sarkalatos kérdéshez. Mondhatjuk-e, hogy ez, vagyis az 1832-es – decemberi – dátum a megalakulás időpontja? Ha következtetések vagyunk, akkor a híradás más „tényeit” is el kell fogadnunk. Akkor pedig az alakuló gyűlés időpontja 1833. január 16-ára tehető. Akkorra, amikor Gyurász Ádám elnök „remek beszédet mondott, melyet a társaság közakarattal – díszes emlékül – jegyzőkönyvbe beiktatni elrendelt és egy csinos emlék-árkuson a társaságnak minden tagja által aláírva az egyesület tárában elhelyezett”. (Sajnos az említett iratot eddig nem sikerült fellelni.) Az elhangzottakból is következtetni lehet a pontos dátumokra: „Második hónapja annak, hogy egy olvasó-egyesület egyébb társasági kellemeikkel párosított létrehozása közözhajtás következtében nyilvánosított, s alig két hét multával – ez az óhajtott Intézet el rendelkezett, úgy hogy 53 részvényes lett taggá (...)” Az olvasóegyesület „1833. évi főhó (január) 16.-án megis alakult”.¹³ A mai fül számára cirkalmas beszédből kiderül, hogy a kör megrendelt négy magyar, három német hírlapot; hat magyar és ugyanennyi német folyóiratot, négy magyar zsebkönyvet, „az országgyűlés napló könyve Iratával együtt, egy általános egész világot ábrázoló [...] postai-föld abroszát”. Előre elrendelték a „magyar Tudós társaság” által kiadott művek meghozatalát. Szükségesnek látták mindezt, mert „az egyes miveltség és erő középponti egyesületre törekszik, hogy annál hathatósabban közeledhessék a társasági és miveltségi főcélhoz”. (Az 1918-as újságcikk önmagának ellentmond, félreértéseket okozhat, hiszen a címe „A »polgári kör« alapítása 1832-ben”.)

Megállapításomat – miszerint az olvasóegylet és a kaszinó esetünkben ugyanazt az egyesületet takarja – egy korabeli újságcikkkel kívánom igazolni. A szerző nevének

10 Bariska István: Egyleti élet a polgárosodó Kőszegen. In: Tilcsik György (szerk.): Előadások Vas megye történetéből. II. Szombathely, 1993. 90. p. (Vas megyei levéltári füzetek 6.)

11 Kovalcsik, 1987. 71. p.

12 A „polgári kör” alapítása 1832-ben. = Kőszeg és Vidéke (továbbiakban: KéV), 1918. december 1. 1–3. p.

13 Uo.

megjelölése nélkül olvashatók a *Hazai hírlelő* hírcsokrában, *Casinók* alcím alatt az alábbiak. E sorok jelentősége témánk szempontjából nagyon fontos, mert az 1833-as, tehát az alapítás évében megjelenő cikk szerint „casino nevezetű intézet van a pestiekén kívül: Ujhelyen, Aradon, Kassán, Kecskeméten, Szegeden, Miskolczon, Baján, Veszprimben, Egerben, N. Becskereken, Hódmező-Vásárhelyen, Kőszegen, Hajdú-Böszörményen, Debreczenben”.¹⁴ A beszámoló írója külön említi az erdélyi kaszinókat. Megállapítható, hogy Kőszeg városa a szerveződő társasági életének, működő szellemi erejének köszönhetette, hogy a fenti magyar nagyvárosok közé emelkedett. Ez az adalék azt jelenti, hogy a kőszegi az ország első kaszinói között kezdte meg munkáját, a pesti után mintegy öt és fél évvel. A legközelebbi város, Szombathely is csak 1833-ban tömörítette először tagságát Szombathelyi Casino, később Szombathelyi Olvasó-Egylet, majd Szombathelyi Olvasó-Kör néven.¹⁵

A kőszegi Jurisics Miklós Múzeum őriz egy 1840-es kiadványt,¹⁶ amit a kaszinó jelentetett meg. Korábbi iratokat sajnos nem ismerünk, pedig azok pontosabb képet adhatnának az egyesület gazdálkodásáról, a létszám alakulásáról. Az alapszabályok összehasonlításával pedig segíthetnének abban, hogy jobban nyomon követhetők lehessenek az egyesület törekvései.

Az 1840-es, 42 tagot számláló egyesület évkönyvének borítóján nyomtatva a „8-dik

ÉV” megjelölés szerepel.¹⁷ (Tehát az első esztendejük az 1833-as év volt.) Hogy valóban az első kaszinó (olvasóegylet) utódjáról van-e szó, arra a névsorok összevetéséből is következtethetünk. Az alakuló gyűlésen is részt vettek, és e nyomtatványban is szerepelnek a következő nevek: Ertl János, Gyurász Ádám, Horváth Dávid, Mecséry Dániel, Nagy Károly, Pados György és Rusz József. Az egyesület a jó ízlés és a szerény magaviselet, a józan és a közhasznú elmélkedés, az ész és a tehetség kifejtése érdekében társasági mulattatással egybekötve, ezen szabad királyi város (Kőszeg) minden rendű és sorú, de csak jó és „szerény magaviseletű férfiakból 1832-ben alakult, és az olta hol nagyobb hol kisebb számban folyvást fennálló intézet lévén...”. (Némi pontatlanság fedezhető fel, hiszen ez utóbbi évszám szerint az 1840-es névsor a kaszinó kilencedik éve lenne!)

Aki az elvárásoknak megfelelt és nyolc pengőforint részvényt jegyzett – az összeg két részletben is leróható volt –, az taggá válhatott. Az igazgatókat, a jegyzőt, a pénztárost és a könyvtárost titkos szavazással választották a „télhó” folyamán. A választási gyűlésen kívül az egyesület „télelő és nyárelő havakban” közgyűlést hívott össze, de szükség esetén ezzel a joggal az igazgatóság bármikor élhetett. A három igazgató felváltva elnökölt, egyenlő szavazás esetén pedig az elnök szavazata döntött. Az egyesülés hírlapokat, „haviíráásokat”, könyveket és térképeket is rendelt tagságának. Az aktualitásukat veszített olvasnivalók a könyvtárba kerültek, s onnan csak „különösen meghatározott ovások mellett, adatnak ki”. Minden tag vihetett „nemes magaviseletű” vendéget az egyesületbe, de mindösszesen csak tizennégy napra. Őket bejegyezték az „idegenek könyvébe”. Helybéli lakos csak egy-

14 *Casinók*. = Honművész, 1833. 6. sz. (Hazai hírlelő) 46. p.

15 Kunc Adolf – Kárpáti Kelemen: Szombathely – Savaria rend. Tanácsú város monográfiája. Szombathely, 1880. 453–454. p. 21. §. 1892-ig működtek, de szerepét 1886. február 17-től a Vas megyei kaszinó vette át.

16 Jurisics Miklós Múzeum /Kőszeg/ irattára (továbbiakban: JMMir) /F457./: Kőszegi Olvasó-Egylet Névsora betűrendel, annak szabályai ’s rendelkezései 1840. Kőszeg, 1840, 1–22. p.

17 JMMir, 1840. 22 p.

szeri alkalommal jelenhetett meg mint meghívott. Akik több napot is maradni akartak, azok napi 40 ezüstkrajcár befizetése fejében látogathatták a kör helyiségét. Száműzték az illetlen viselkedést, a szerencsejátékot, a dohányzást. Leszögezték, hogy az olvasószobában „szerény és kiméllő csend kívántatik”. Az egyesület pénzbeli adományt nem fogadott el, azonban a könyvtár és a bútorzat gyarapítására irányuló ajánlatokat szívesen vették. Az adományozók nevét külön könyvben örök emlékül őrizték meg. A termek, szobák, újságok, könyvek, valamint a teke és egyéb szolgáltatások egész nap és este is rendelkezésre álltak.

Ha szükségessé vált, akkor a felmerülő panaszokat a közgyűlés megvitatta. Ha valaki vétett a szabályok ellen, és emiatt kizárták, akkor többé újrafelvételére nem kerülhetett sor. A pénztár ellenőrzését az igazgatók végezhették, akár bejelentés nélkül is. Az eredményről a közgyűlésnek tettek jelentést. A részvényekből és a társasági játékokból származó bevételekre a pénztárnok ügyelt. Árveréseket is rendeztek, ahol az elhasználódott kártyákat és a szükségtelen újságokat értékesítették. (1839-ben az eladott hírlapok árából származó bevétel 17 forint 25 korona volt.) A könyveket legfeljebb két hétre vehették igénybe a könyvtárlátogatók. A késlekedő olvasókat először felszólították, eredménytelenség esetén pedig „ügyük” a közgyűlés elé került. A közgyűlések napját körlevélben ismertették. Az egyesület udvarnokot alkalmazzott, aki a bútorzatra és a tisztaságra ügyelt. Minden tagnak „alattvalója” volt ugyan, utasításokat azonban csak az igazgatóságtól kaphatott. A szolgának a bérét, ami 1839-ben 90 forintot tett ki, a közgyűlés határozta meg. A tisztviselők „minden jutalom nélkül” végezték feladataikat. Az 1840. év három igazgatója: Bless Mihály, Hegedűs Antal és Mecséry Dániel; jegyzője és levél-

21. A' jegyző az igazgatóság által lentést tesznek; a' társaság' számláinak kifizetését előre való átvizsgálás után elrendelik; a' pénztárnoktól a' tisztválasztási gyűlés előtt számat vesznek, és ennek eredményét azon közgyűlésre bejelentik.

18. A' részvényekből, úgy a' teke asztali és egyéb társasági játékokból bejövő pénzek' rendes befizetésére, a' pénztárnok ügyel; a' befizetett részvényekről nyugtatókat ad; az e' végre rendelt zárt két ládából a' játék pénzeket egy tag' jelenlétében, és megismerése mellett, időnkint kiszedi, és azokat az igazgatósággal egyetértve, az Egyesület' szükségére fordítja.

19. Az egyesületi közgyűlés által eladatni rendelt szükségtelen újságok és elavult kártyák, az esztendő elején tartani szokott közgyűlésen árverés' útján parancsol, megtartása azonban, vagy elbocsátása, úgy esztendei bérének meghatározása, a' közgyűlés' végeztétől függ.

1. kép: Részlet az 1840-es alapszabályból
(Jurisich Miklós Múzeum irattára, F457.)

tárnoka egy személyben Raab István; pénztárnoka Kubovich Lajos; könyvtárnoka pedig Ege Miklós lett.

Az első korszakhatár az 1848-as évvel húzható meg. Az első tizenöt év a lázas eszmék és a tenni akarás jegyében telt. A magyar nyelvű könyvek és más sajtótermékek gyűjtése, és a könyvtár létrehozása az egyik legfontosabb célként szerepelt. Aláírásokat (támogatókat) toboroztak. A fő szervezőn, az 1838-as évben elnöklő Zarka Jánoson kívül fontos szerepet vállalt még: Séllyei Elek, Gyurász Ádám és Horváth Dávid. Az alapítók sorát később nyilvános

közleményben kiegészítették a „Hugonay gr., Ertl és Hrabovszky urak” neveivel.¹⁸ Mint ezúttal fogalmaztak: a kőszegi „olvasó társaság” segítőkézségéről tanúskodik a felajánlás, amit „áthatva azon nyomorúságtól, mely honunk’ fővárosit legújabbban sujtola”, a pesti árvízkárok enyhítésére 1838-ban tettek. A kaszinó minden tagja adakozott, így 455 forint és 5 korona gyűlt össze, amit Lónyi királyi biztosnak adtak át.¹⁹ Az egyesület minden tagja hozzájárult a gyűjtéshez.

A kőszegi olvasóegyesületet is a szabadságharc leverését követően zárták be. Újra csak 1858-ban kezdhetett működését²⁰ – mondja Batári Gyula. De némi pontosítás szükséges, hiszen létezik egy 1857-es szabályzat²¹ – ez azért is lehetséges, mert 1852 novemberétől császári nyílt parancs biztosította az egyesülést²² –, amiből kiderül, hogy a választmányi tagok kötelesek ügyelni az olvasóteremben az újságok kihelyezésére. Az olvasóegyletként is emlegetett társaság tehát működött. Megkövetelték a tisztességes

viselkedést. Előírták, hogy a kalap viselése, a kutyák bevitele, valamint a hangoskodás az olvasóteremben tilos. A sok fontos ismereteket nyújtó iratból megtudhatjuk továbbá, hogy külön jegyezték a valódi és a résztvevő tagokat, akiket tagdíjfizetés tekintetében is megkülönböztettek. Minden valódi tag jogosult volt vendéget vinni az egyesületbe.

Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal közlése szerint 1878-ban – más egyletek mellett – létezett Kőszegen egy 1862-es alapítású „Olvasó-egylet” (casino) és egy 1865-ben alapított „Polgári olvasó-egylet”. A bevételeket és a kiadásokat is közlő kiadvány szerint az előbbi 51 rendes taggal és 750 Ft egyleti vagyonnal, a Polgári olvasó-egylet 80 rendes taggal, valamint 160 Ft vagyonnal rendelkezett.²³

A társadalmi élet jó irányt vett. Legálábbis az 1889-es közvéleményt tolmácsolók szerint. Végre „lelkesedni, egyetérteni, öszszetartani tudunk s akarni is bírunk” – mondták, s ezt az újjáéledést a polgári körnek is tulajdonították. Annak a körnek, amely azokat a férfiakat gyűjtötte egybe, akik az összetartást „célukul irták zászlóikra”,²⁴ és az 1833-as kaszinó nyomdokaiba léptek, de megújulást akartak. A sajtó már az „alakulás” napján, március 10-én, melegen üdvözölte a megifjodó kaszinót. Az (újra)alakuló közgyűlésen a tagok létszáma meghaladta a 80 főt.²⁵

18 Lásd még Hírnök, 1838. április 5. 2. p.; és május 17. 2. p. Bráder Rezső: Százötven éve (és valamivel később) történt... In: Kappel János (szerk.): A Kőszegi Baráti Kör évkönyve 1988. Kőszeg, 1988, Kőszegi Baráti Kör, 13. p. Lásd még Hírnök, 1838. április 5. 2. p.

19 Hírnök, 1838. ápr. 19. 1. p.

20 Batári Gyula: A Kőszegi olvasó-egyesület (1832–1849). = Könyvtáros, 1978. 12. sz. 746. p. Az 1858-as engedélyezés dátumát igazolja a Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fiókleveletárában őrzött okmány (Praisidial Protocoll des Jahres 1858. 260/1858), amely négy új egyesület – köztük a 4. pont alatt a Casino Verein – újraindításához járult hozzá.

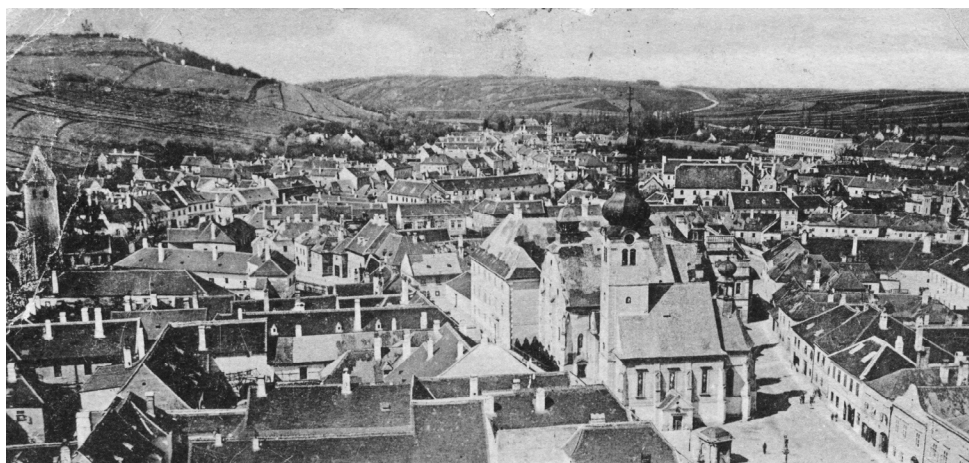
21 JMMir: A Kőszegi Kaszinó Egyesület alapszabálya. 1857. január 31. 922. sz., XXIII. cssz., 2. alsz. 52. A gót betűs kéziratot prof. dr. Bakay Kornél fordította. Az alapszabály mellett található egy záradék is 1857. április 11-i dátumozással.

22 Brunda Gusztáv: Az egyesületek mint a nyilvánosság csirái. = Palócföld, 1988. 3. sz. 42. p. Az úgynevezett egyleti törvény inkább korlátozó, mint megengedő volt a kaszinókkal szemben. Vö. Kovalcsik, 1987. 66. p.

23 Vargha Gyula (szerk.): Magyarország egyletei és társulatai 1878-ban. Bp., 1880. 322–323. p. A kaszinó tagjai 12, az olvasóegylet tagjai évi 5 Ft tagdíjat fizettek.

24 (Cs.) – : A helyes úton. = KéV, 1889. márc. 10. (Vezércikk) 1. p.

25 A polgári kör. = KéV, 1889. márc. 10. (Helyi és vidéki hírek) 2. p.

2. kép: Kőszeg látképe egy 1899-es képeslapon (A szerző tulajdona)

A biztató és elmarasztaló hangok végigkísérik a kőszegi kaszinótörténetet. Jellemzőek a történetek, amik az elválásokról, útkeresésről és az újáalakulásokról szólnak. A város társadalmi életét taglalta egy 1895-ös Kőszeg és Vidéke vezércikk²⁶ is, merthogy az „embereknek, ebben a mi kis határszéli városunkban, fogalmuk sincs az élet művészetéhez. [...] Ha egy mikroskópiummal körülnézünk, ha nem futólag, de tüzetesen vizsgáljuk társaséletünk beléletét: ama szomorú tapasztalatra kell, hogy jussunk: miszerint társadalmi életünk zománca már egy kissé kopott.”

Napjainkban nehéz megítélni, hogy annak idején lehetett-e volna jobban szervezni a kaszinóéletet vagy sem, s hogy kielégítő volt-e a hangversenyek és az estélyek adta lehetőség a társasági élet számára. Ezeken az alkalmakon nemcsak a tagok, hanem családtagjaik is rendszeresen részt vettek, s bizonyára sok mindenről szó esett a vacsoraasztalnál. Mindenesetre, mint már többször a kaszinó története során, újra és

újra hallatta hangját a kritika. Igaz, hogy nem mindig kizárólag a kaszinóélet minőségét ostorozták, hanem általában az egyesületek munkáját érte a kritika. Mert mi volt a tapasztalat? A közgyűléseken csak néhány ember jelent meg, „legtöbb esetben a kávéházakból kell a tagokat beteremtetni, hogy csak határozatképesek legyenek”. Megtörtént az is, hogy maga az elnök sem jelent meg. (Nem kifejezetten a kaszinókra vonatkoznak e kritikai megjegyzések.) Közben „hagyták elaludni a zene-egyesületet és a dalos-egyesületet”, például megalakult a Műkedvelők köre. Hamarosan némi féltékenykedés is megjelent, pedig az új kör „soha sem lehet riválisa a Polgári Körnek, mert egészen más irányú a működési területe”²⁷

1913-tól a kör munkája ismét veszített hatékonyságából. A fellendítés érdekében

27 Wittinger Antal: Egyesületek és választások. = KéV, 1893. febr. 12. (vezércikk) 1. p., valamint Wittinger Antal: Műkedvelők köre. = KéV, november 29. (vezércikk) 1. p., továbbá Wittinger Antal: Társadalmi életünk. = KéV, 1901. márc. 24. (vezércikk) 1–2. p. Lásd még H-r.: Valami az egyesületekről. = KéV, 1902. aug. 3. (vezércikk) 1–2. p.

26 -y-n: Társadalmi élet. = KéV, 1895. márc. 10. 1. p.

a Vigalmi Bizottságot az egyesület ifjabb tagjai közül választották. Azért, hogy a korábbi évekhez hasonló életet vigyenek a körbe, hetenkénti zenével, felolvasással és egyéb szórakoztató műsorral tarkított estélyek rendezéséről döntöttek. Erőfeszítéseik sikere és sikertelensége egyre inkább nem a szervezőkön múltott. A további évek társadalmi (kaszinó)életét (vagy halálát) nem a tagok, hanem inkább a politika, és főleg a háború határozta meg.

Ahogy az idő folyása közelített a második világháborúhoz, a kaszinóról szóló hírek úgy ritkultak. A közgyűléseket megtartották ugyan – illetve törekedtek rá –, de előre számoltak az esetleges határozatképtelenséggel. Sem a politikai helyzet, sem a világ történései, de természetesen az érvénybe lépő báltilalom sem kedvezett a társas rendezvényeknek.²⁸ A számtalanszor válságban lévő és újjáéledő polgári kör/kaszinó 1944. szeptember 24-én közleményt adott ki.

„A Polgári Kör (Király út. 4.) ezúton értesíti tagjait, hogy helyiségeit a hatóság lakások céljaira lefoglalta, ennél fogva azok egyelőre egyesületi célokra nem használhatók.”²⁹

1945. november 26-án a fasiszta katonai és politikai pártokat és az egyesületeket az 528/1945. ME-rendelettel feloszlatta az Ideiglenes Nemzeti Kormány.

A köztársasági államformáról szóló 1946: 1. tv. elidegeníthetetlen jognak ismerte el az egyesülési jogot, ugyanakkor a 7330/1946. ME-számú rendelet minden egyesület felügyeletét Rajk László belügyminiszter hatáskörébe utalta. Rövid időn belül mintegy 1500 társadalmi és egyházi egyesületet

szüntetett meg.³⁰ Ezzel természetesen a kőszegi kaszinóélet is ellehetetlenült. Az addig használt helyiségeiket a politika vette birtokba.

Kaszinóélet az új évezredben is

Kevéssel több mint fél évszázad elteltével – 1998 augusztusában – Dénes Andor nyugalmazott gimnáziumi tanár és Molnár Margit nyugdíjas tanárnő elhatározta, hogy megpróbálja a lehetetlent. Egy új egyesület megalakításának igénye fogalmazódott meg bennük, amelynek legfőbb célja nem volt más, mint „egybekovácsolni a tisztas kőszegi polgárokat”.

3. kép: A Kőszegi Polgári Kaszinó körbélyegzője
(A szerző gyűjteményéből)

Az első találkozás az együttgondolkodás jegyében – a Kossuth Lajos út 17.-ben, Dénes Andor lakásán – prof. dr. Bakay Kornél múzeumigazgató/egyetemi tanárral meg-

²⁸ Kőszegi Hírek, 1940. márc. 10.; 1942. febr. 1., 8. és 22.; 1944. márc. 5.

²⁹ A Polgári Kör. = Kőszegi Hírek, 1944. szept. 24. 4. p.

³⁰ Bősze Sándor: Az egyesületek helye és szerepe a magyar társadalom életében a XIX. és a XX. században. In: Tilcsik György (szerk.): Előadások Vas megye történetéből II. Szombathely, 1993, Vas Megyei Levéltár, (Vas megyei levéltári füzetek 6.) 73. p.

4. kép: Dénes Andor, a Kőszegi Polgári Kaszinó első elnöke (A szerző felvétele)

határozó volt, hiszen ő javasolta, hogy a KŐSZEGI POLGÁRI KASZINÓ nevet vegyék fel. Ezt a találkozót továbbiak is követték. 1999. március 12-én szervezőbizottságot hoztak létre. Tagjai: prof. dr. Bakay Kornél, Csárics Sándor, Dénes Andor, Maurer Gábor, Molnár Margit, Kosztra Pál és Kosztra Pálné, Németh János és Németh Jánosné, Pócza Zoltán, Stipkovits István. Százhetvenkét levelet küldtek szét a városban.³¹ A felhívásra a kőszegi Gesztenyés Étterem különtermében 1999. április 9-én több mint 80 kőszegi polgár jelent meg, hogy eldöntse, csatlakozzon-e a város legfiatalabb és egyben legidősebb társas köréhez.³²

31 Kaszinó alakul Kőszegen. = KéV, 1999. márc. 26. 1. p. A cikkben (tévesen) 120 meghívásról van szó. Fontos megjegyezni, hogy a Kőszegi Polgári Kaszinó teljes nyitottsággal készült munkájára. Soraiba várta a meghívóval nem rendelkező leendő tagjait is. Az első összejövetelre 117, a másodikra 172 főt hívtak meg a Gesztenyés Étterembe. Lásd még: A polgári erkölcs elkötelezettjei. = KéV, 2000. nov. 24. 2. p.

32 Lásd még: Megalakult a kaszinó. = Vas Népe (továbbiakban: VN), 1999. ápr. 14. 9. p. A hír 60 résztvevőt említ.

A „kaszinó alapító tagjának 47 személy számát” – rögzíti az 1999-es jegyzőkönyv.³³ A jelenlévők megalkották az alapszabályt, megválasztották az ügyintéző és képviseleti szerv tagjait. Titkos szavazással – 45 igennel, 1 nemmel és 1 tartózkodással – a tagság Dénes Andort kérte fel elnöknek. Titkár Molnár Margit, gazdasági vezető Maitz József lett. A további titkos szavazások eredményeként az elnökség a következő személyekből állt össze: Kenéz György 31, Stipkovits István 27, prof. dr. Bakay Kornél 26, Kajdacs Tibor 18 szavazattal.³⁴ (A jelöltek között szerepelt még: Bősze Éva, Kosztra Pál, Lakatos Ferenc, Liebich András, Pócza Zoltán és Seper András.) Elnökségi tagnak választották Kenéz Györgyöt, Stipkovits Istvánt, Bakay Kornélt és Kajdacsi Tibort.

A Vas Megyei Bíróság végzése 1999. június 1-jei dátummal született arról, hogy „elrendeli a Kőszegi Polgári Kaszinó – mint társadalmi szervezet – bírósági nyilvántartásba vételét 27/1999. sorszám alatt...”³⁵

A következő huszonöt esztendő történései napjaink történelme. Korszakai a megválasztott elnökök munkásságával tagolhatók. A felmerülő feladatok az elődökhöz hasonlóak. Megfelelő társasági színteret biztosítani, megteremteni a kaszinó „otthonát”, anyagi háttérét, építkezni a felmerülő kritikákból – méltónak maradni megfogalmazott elveikhez.

Az első trauma akkor érte a közösséget, de mondhatjuk, hogy Kőszeg egész társadalmát, amikor Dénes Andor földi életútja 2006. november 25-én lezárult. A szeretett

33 Kaszinó Kőszegen. = VN, 1999. máj. 19. 9. p. A megyei lap több mint ötven tagról tesz említést.

34 A Kőszegi Polgári Kaszinó jegyzőkönyve az 1999. máj. 14-én megtartott alakuló ülésről. Lásd még: Kaszinó Kőszegen. = VN, 1999. máj. 19. 9. p.

35 A Vas Megyei Bíróság Végzése (Pk. 60.060/1999/1. sz.), Szombathely, 1999. jún. 1. Aláírta Dr. Kovács Ferenc megyei bíró.

5. kép: A „legújabb újkori” Kőszegi Polgári Kaszinó elnökei: Csiki István, Németh János és dr. Küttel István (A szerző felvétele)

és tisztelt Bandi bácsi haláláról szóló értesítésen ezt olvashatjuk: „Úgy ment el, ahogyan élt, csendesen, emberként!” Elment, de tudjuk, hogy értő szemmel vet ránk óvó pillantást onnan, ahová hite vezette.³⁶ A köztestületben álló elnököt dr. Küttel István (2007. febr. 16. – 2010. nov. 1.), majd Németh János (2011. márc. 4. – 2021. nov. 29.) követte a vezetői poszton. 2021. november 30-tól Csiki István irányítja a Kőszegi Polgári Kaszinót, amely a kisváros meghatározó közösségévé vált. Az állandóan formálódó

egyesület szellemi tőkéje óriási erőt képvisel. Olyat, amivel talán még a saját tagjai sincsenek tisztában. „Hasonszórú szereplői” nem mindentudók, de mindegyikük tud valamit, amivel gazdagíthatja a kör (a város) szellemi tőkéjét, látható és láthatatlan befolyását. A törekvés, hogy ezt a tőkét gyarapítsák az, amit meggyőződésem szerint más tevékeny egyesületeknek is erősíteni kell, s akkor a „kiművelt emberfő” kulturált módon képes arra, hogy kezébe vehesse/tarthassa dolgainak rendezését.

³⁶ A róla szóló búcsúzó visszaemlékezést lásd Tóthárpád Ferenc: Dénes Andor (1908–2006). = KéV, 2006. dec. 15. p.